

хранение и переработка

ЗЕРНА

научно-практический журнал

№ 11 (125)
ноябрь 2009

Вітрове млинарство на Черкащині

Лавриненко Н., кандидат історичних наук

Черкащина - земля хліборобська, тут з часів трипільської культури вирощували жито, пшеницю, ячмінь. Відтоді сягають традиції переробки зерна. Від примітивних розтиральників до водо- і вітроприводних млинових технологій минули тисячоліття. Перші вітряні млини з'явилися на Русі ще у домонгольський час. Вони ще не поверталися навколо власної осі, а спрямовувалися убік, звідкіля найчастіше очікували вітру.

Новим витком у розвитку млинарства став період XVIII-XX ст., коли на території України широко впроваджувалися вітряні млини німецького та голландського типів. Саме із Заходу поширилося вітряне млинарство на Черкащині та всій Східній Європі. Провівши аналіз спеціальної млинової термінології, вчені твердо переконалися в її німецькому походженні.

Піком розвитку вітрового млинарства на Черкащині стала перша третина XX ст., коли кількість вітряків сягала своїх найвищих показників. Та з початком колективізації вітряне млинарство опинилося серед неперспективних галузей господарства й поступово занепадало.

Непоправним ударом по галузі стали роки Другої світової війни, коли Черкащиною двічі пройшла лінія фронту, коли двічі перед відступом було застосовано практику "випаленої землі". Якщо свідчень, що під час евакуації 1941 року була вказівка знищувати млини, не виявлено, то у часи відступу німецьких частин млини масово підривалися вибухівкою, розстрілювалися гарматами. Не рідкість і випадки, коли радянська артилерія використовувала такі об'єкти для «пристрілювання» на місцевості.

Після завершення війни лишилася мізерна частина вітряків. Вони вже переставали бути невід'ємною частиною краєвиду українського села, та все ще продовжували справно служити людям. У 1960-1970-х рр. вітряки остаточно поступилися потужним електродвигунам... Традиційна борошномель-

на індустрія поступилася новітнім технологіям...

Вітряки ще довго нагадували про ті славетні часи, коли із піснею йшли до власної ниви орачі, сіячі, жінці та косарі, коли біля млинів збиралися черги в очікуванні вітру... Та й вони не вічні. Часто без крил, обдерті й понівечені, вони, ніби мужній одинокий воїн, стоять на узвишсях, чекають... Як не прикро, але чекають остаточної руйнації. Адже вони позбавлені будь-якої опіки, охоро-

ни, вони ніби нічийі на нічийій землі.

Останніми роками на Черкащині намітилася позитивна тенденція до порятунку старих вітряних і водяних млинів на їхніх історичних місцях. Зусиллями науковців, громадських організацій, небайдужих підприємців і місцевих мешканців було подано не один приклад успішного відродження пам'яток традиційного млинарства.

У результаті систематичних пошуків було виявлено та досліджено понад три десятки вітряних млинів, створено карти водяних і вітряних млинів Черкащини, проведено значну популяризаційну роботу. Окрім низки публікацій у республіканській і місцевій пресі було також відзнято низку авторських телепрограм «Пілігрим», цілковито присвячених млинам різних регіонів Черкащини. Також було видано вкрай популярний перекидний календар «Вітряки Черкащини». Цей надзвичайно приємний продукт містив на своїх сторінках оригінальні високоякісні фото 12 краєвих вітряних млинів краю. Зрештою, прийшло розуміння, що вітряк як ніщо інше символізує наші землеробські традиції, є гарним символом краю.

Одночасно з'ясувалося, що історія млинарства, власне млинарство ніколи не виступало як окремий напрямок наукових досліджень. Окрім кількох авторів, які у різний час підходили до теми млинарства, не існує жодних млинологічних студій. Саме тому, враховуючи, що багато краєзнавців, науковців тією чи іншою мірою у своїх пошуках торкалися рідної для кожного українця теми млинарства, було прийнято рішення про організацію та проведення на базі провідного вузу Черкащини вузькотематичної наукової конференції. Вона отримала назву «Перші міжнародні наукові читання «Історія українського традиційного млинарства» та відбулася згідно з планом - 15-17 жовтня 2009 року на базі Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького (м. Черкаси) та приватного історико-етнографічного музею «Козацькі землі України» (с. Вереміївка, Чорнобаївський р-н).

Попри незадовільну увагу до пам'яток млинарства України, новизну й вузькість поставленої проблематики на цей науковий захід відгукнулися чимало дослідників з різних куточків нашої держави. Надали матеріали та взяли участь у роботі конференції науковці із Закарпаття, Львівщини, Хмельниччини, Вінниччини, Черкащини, Полтавщини, Харківщини, Чернігівщини та Київщини. Крім того, на запрошення відгукнулися представники млинологічних структур з країн Західної Європи та Америки. Безпосередньо у

